

Szarka Attila

Palackposta

Az Aszódi Javítóintézet fogalom a város életében. Az intézmény dolgozóinak többsége helybéli, a nevelők meghatározó része a javítóintézet területén és az azt körülvevő szolgálati lakásokban él.

Az Aszódi Javítóintézet hazánkban is fogalommá vált: növendékeit az egész országból fogadjuk be. „Ha rossz leszel, elvitetlek a javítóintézetbe!” – szól a szülői fenyegetés. Ismerősen hangzik?

A javítóintézeti nevelés összetett hatásrendszere elérheti azt, hogy a fiatal további kriminalizálódása fékeződik, személyiségének pozitív értékei erősödnek, és további életvezetése tervezésében új szempontok válhatnak meghatározóvá az ő és családja számára egyaránt.

A javítóintézet esély, útmutatás.

A fiatal – elszigetelve korábbi környezetétől – útmutatást kaphat a választáshoz. Ez ennek a nevelési szigetnek a hatása. A „szigetetés” természetesen a nevelők életét is befolyásolja.

A gyerekek gyakran emlékeznek vissza arra, mi történt itt velük. Ott és akkor találkoztak őket segítő és támogató felnőttekkel, ahol és amikor azt a legkevésbé gondolták volna. Olyan nevelőkkel találkoztak, akik ebben a zárt világában nyújtottak segítséget nekik ahhoz, hogy közelebb kerüljenek önmaguk megismeréséhez, a sikeresebb alkalmazkodáshoz, a normakövető társadalmi beilleszkedéshez.

Kik azok a pedagógusok, akik erre vállalkoznak? Hogyan élnek és hogyan dolgoznak ezen a szigeten? Tanítanak, nevelnek, és maradnak, miután növendékük továbbvándorol.

Róluk szólnak a *Palackposta* üzenetei: az életminőségről – az őket és munkájukat megjelenítő optikák esetlegességével –, javítóintézeti pedagógusokról, akik néha megkérdezik az őket körülvevő világtól: „Te ezt hogy képzeled ezzel a gyerekkel?” Olyan nevelőtanárokról, akik a javítóintézetben élnek, és vágnak valamire, miközben szakemberré válnak...

1. üzenet

Az ombudsman jelentése

Talán még emlékeznek: nem is olyan régen elkészült az ombudsman jelentése a gyermekek alkotmányos jogainak helyzetéről a gyermekvédelem egyes intézményeiben.

Azt minden kétséget kizáró bizonyossággal állíthatjuk, hogy az ombudsman jelentésével megszületett az első olyan – szakmai igényrel készült – elemzés, amely egyszerre megérintette és megrázta/felrázta a gyermekvédelmi szakterület dolgozóit. E jelentéssel új helyzet alakult ki és új időszámítás kezdődött el gyermekvédelmünkben.

Új helyzet alakult ki, mivel meg kellett találni viszonyulási pontjainkat és lehetőségeinket a jelentéshez, illetve annak üzeneteihez. Szakmai természetünkéből adódóan vettünk fel illő vagy kellő távolságot, készítettünk elemzéseket, dolgoztunk tovább, tettük a dolgunkat.

Az ombudsman jelentése nem azt állapította meg, hogy törvényi hiányosságok okozták a jogsértéseket, illetve alkotmányos aggályokat. A törvények és a rendeletek végrehajtóira, a szakterület dolgozóira irányította figyelmünket.

A jelentés külön részben értékelte az otthonokban élő gyermekek életminőségével kapcsolatos megállapításait. Ezek szerint az életminőséget az elhelyezés körülményei, a tárgyi és személyi feltételek együttesen határozzák meg.

Megkerülhetetlennek találta a jelentés az otthonok személyi feltételeinek elemzését, hiszen „az, hogy egy gyermekvédelemmel foglalkozó intézmény dolgozói milyen feltételek között dolgoznak, jelentősen meghatározza az intézményben nevelkedő gyermekek életét, sorsát”.¹

„A lelkiismeretes és elhivatott szakemberek által vezetett intézmény a jelenlegi struktúrában, az igen szűkös anyagi viszonyok között is képes biztosítani a gyermekek egészséges testi, lelki és szellemi fejlődéséhez szükséges feltételeket...” – állapítja meg ugyanott a dokumentum, mely külön foglalkozik az intézményekben dolgozókkal, és személyiségük által is meghatározónak tekintette a szakterület életminőségét.

¹ ENSZ-nyilatkozat a gyermek jogairól, elfogadta a Közgyűlés 1958. november 20. napján kelt 1386 (XIV) számú határozata.

Miribungot idézve némi hasonlóság fedezhető fel a szakmai megállapítások között, akkor is, ha javítóintézeti szakemberekre és az intézeti életminőségre gondolunk, hiszen szerinte „a fiatalkorúak javítóintézeteinek szociális klímáját ugyanúgy befolyásolja a munkatársak munkahelyi elégedettségének foka, a bűnözéssel kapcsolatos alapbeállítódásuk, mint a kulturális mintáik.”²

Az ombudsman az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata elfogadásának ötvenedik évfordulóján, 1998. december 10-én írta alá jelentését.

2. üzenet

Az optika beállításához

„A Közgyűlés kiadja a gyermek jogairól szóló jelen nyilatkozatot abból a célból, hogy a gyermek gyermekkorra boldog legyen, és hogy saját, valamint a társadalom javára élvezze...”³ (*ENSZ-nyilatkozat a gyermek jogairól, 1958*)

„A javítóintézeti nevelés végrehajtása során alapvető cél a fiatalkorú nevelése, oktatása és szakmai képzése által annak elősegítése, hogy a fiatalkorú helyes irányban fejlődjen és a társadalom hasznos tagjává váljen.” (*A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló hatályos törvényerejű rendeletről – Bv.tvr.*)

„Én úgy látom, hogy vannak itt olyan gyerekek is, akik félnek a nevelőtől.” (*Egy kriminológus 1993-ban, miután meglátogatta a javítóintézetet*)

„A fiatalkorú számára olyan nevelést kell biztosítani, amely egyidejűleg törekszik a fiatalkorú megelőző életútja hiányainak pótlására és a fiatalkorú bűnelkövetésében rejlő hibás viszonyulási rendszer kijavítására.” (*A hatályos Bv.tvr.-ből*)

„Azt azért ne mondjátok, hogy itt nem csattan el egy-két pofon a részletekről!” (*Egy gyermekvédő kolléga 2002-ben, miután meglátogatta a javítóintézetet*)

„A javítóintézetben folyó oktatást, képzést úgy kell megszervezni, hogy az alkalmas legyen a fiatalkorú iskolai hiányosságának pótlására, megkezdett tanulmányai folytatására, és a munkaerőpiaci esélyeit növelő képzettség megszerzésére.” (*A hatályos Bv.tvr.-ből*)

² Volentics Anna: *Gyermekvédelem és reszocializáció*. Budapest, 1996, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., 237.

³ ENSZ Nyilatkozat a gyermek jogairól... i. m.

„Na jó, jó, de most, egymás közt szólva megmondhatjátok már, hogy akkor mit tesztetek, ha a gyerek megtámad benneteket?” *(Egy fővárosi szakmunkásképző intézet tanára 2004-ben, miután meglátogatta a javítóintézetet)*

„A javítóintézeti nevelés ideje alatt szünetel a fiatalkorúnak a szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához fűződő joga.” *(A hatályos Bv.tvr.-ből)*

„A nevelők feladatukat nem tartják nehezebbnek, kivételesebbnek, mint bármely más hivatást. Természetesen e látszólagos könnyedség mögött komoly felkészültség, a munka pontos megtervezése, összehangolása, számos megbeszélés, pluszfeladatok ellátása áll.” *(Egy tanár szakos egyetemi hallgató 2001-ben, javítóintézeti szakmai napja után)*

„A gyermek védelme, a róluk való gondoskodás a társadalom, az állam és nem utolsósorban a család kötelessége. Azonban többnyire éppen a felnőttek (esetenként maguk a szülők vagy a gondozók) azok, akik a sérelmeket – közvetve vagy közvetlenül – okozzák.”⁴ *(Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének 1998-ban készült jelentéséből)*

„Nemritkán elhangzik a szemrehányás, hogy a javítóintézetek luxorikusan vannak berendezve, sokba kerülnek, s egy-egy növendék megjavításáért az állam túlságosan magas összegeket áldoz. Ezzel az állítással behatóbban kellene foglalkozni, mert igen tiszteletreméltó és olyan körökből kerül ki, melyek a javítóintézeti ügy iránt a legmelegebb érdeklődést tanúsítják.

Azt, hogy a javítóintézetek luxorikusan vannak berendezve, bátran minősíthetjük téves megfigyelésnek. Ez az állítás legfeljebb szociális viszonyainkra vet szomorú világot.” *(1908-ban mondta Ducker Ödön, az aszódi intézet igazgatója)*

„A gyermek különleges védelmet élvez, és jogi, valamint egyéb eszközökkel lehetőséget és alkalmat kap arra, hogy fizikailag, szellemileg, erkölcsileg, lelkileg és társadalmilag fejlődjék, egészséges és szokásos módon a szabadság és méltóság viszonyai között. Az e célból elfogadott törvényekben figyelembe kell venni a gyermek mindenképp felett álló érdekét.”⁵ *(ENSZ-nyilatkozat a gyermek jogairól, 1958)*

⁴ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének jelentése Az otthon nyújtó gyermekintézményekben élő gondozottak alkotmányos jogainak érvényesülése OBH 550/1998. számú vizsgálatáról

⁵ ENSZ Nyilatkozat a gyermek jogairól... i. m.

„Egész ott-tartózkodásunk alatt meg voltam szeppenve a szokatlan környezettől, sorsoktól, az ismeretlentől, és amikor csoportunk tagjait párosával beosztották egy-egy foglalkozáson való részvételre, úgy éreztem, most elvezetnek, elvisznek egy olyan helyre, ahol nem véd meg kipárnázott üvegbúra, nincs visszakozás.” *(Egy egyetemi hallgató véleménye gyakorlata végén, 2003-ban)*

„Valamennyi nevelőtanár kollégád tiszteletet érdemel. Köszönet nekik a munkájukért, és köszönet családjuknak.” *(A szakminiszter 2005-ben, miután meglátogatta a javítóintézetet)*

„Aszódon dolgozni a legtöbb esetben sziszifuszi munkát jelenthet. Mély elhivatottság, hit és bizalom szükségeltetik hozzá. Bizalom abban, hogy a kevés is rengeteg, és feltétlenül értéket képvisel.” *(Egy egyetemi hallgató véleménye terepgyakorlata értékelésekor)*

3. üzenet

Javítóintézeti pedagógusok – pedagógusok a javítóintézetben

Alig néhány napja voltam a javítóintézet dolgozója, amikor egy fiú feltette a következő kérdést: „Magának miért kellett ide jönnie?” Próbáltam érteni, és nem félreérteni a kérdést. Azt nem lehetett félreérteni, ahogyan kérdezett az a fiú. Nem a pedagógiai motivációm iránt érdeklődött. Azt kérdezte, miért alakult úgy az életem, hogy ide „kellett” jönnöm. Nem azt kérdezte, hogy milyen vágyak hívtak ide, hanem azt, hogy mi idézte elő azt a kényszerűséget, amely miatt javítóintézetbe jöttem dolgozni. Évek sora telt el, mire érzékelhetővé vált számomra, és megértettem, át tudtam élni, érezni e kérdés megalapozottságát.

Egy zárt világban, ahol a nevelők és a növendékek szinte közös élettérben élnek, előbb vagy utóbb feltárul a nevelő életútja és motivációja. Mindkettő személyes elemekből épül fel, átszöve a növendékekkel való kapcsolat minden részletét, s meghatározva az intézethez mint alakzathoz, nevelő közösséghez fűződő viszonyát. Ebben a kölcsönhatásban – a nevelő életútja és viszonyulása a kriminalitáshoz, a növendék életútja és kriminalizáltsága, a nevelőközösség erkölcsi, etikai, morális alapjai – alakulnak ki a javítóintézet kulturális hagyományai, rendszere, értékei.

Azt a tanulási folyamatot követhetem figyelemmel, amelyben felfedezhető és megörökíthető a javítóintézeti pedagógus felismerésének pillanata. Figyelem azt, hogy miképpen válik alkalmassá a nevelő, hogy a felnőttel szemben megnyilvánuló elkeseredett düh, agresszió mögött felismerje azt az érzelmekre vágyó kisgyermeket, akinek a szintjén megrekedtek az intézetbe került a fiatalok. E tanulási folyamatban minden pedagógus megmérettetik. Aki nem tudja elsajátítani ezt a képességet, annak a fiatalok és a kollégák is kinyilvánítják negatív véleményüket. Ők nem válhatnak javítóintézeti szakemberré, elhagyják az intézetet.

Akik elsajátítják ezt a képességet, azok maradhatnak, és pedagógiai tapasztalataikat olyan körülmények között gyarapíthatják, ahol rendhagyó módon kiszolgáltatott a nevelési helyzet valamennyi szereplője, a gyerekek és a nevelők egyaránt. A gyerekek egy öntörvényűen működő zárt világnak, a nevelők az összezártságban keletkező felelősségnek a kiszolgáltatottjai. Olykor aztán azt véljük magunkról, alkalmasak vagyunk a javítóintézetben nevelkedő fiatal érzelmi szükségleteinek megfelelő pedagógiai kapcsolati rendszer kialakítására és fenntartására. Mégis gyakran tér vissza a kérdés: „Ez valóban így van?”

A javítóintézeti összezártság és egymásrautaltság élményében fejlődő szakember nevelési kultúráját saját személyes élettörténete hatja át és teszi élővé. E megélést látja és tapasztalja a nevelőtárs és a növendék.

Minden segítőfoglalkozásúval, így a nevelővel is megtörténik, hogy bevonódik. Ebben a folyamatban ott érintődik meg a személyes énje, ahol az épp a legérzékenyebb. Amikor egy személyes történet önálló életre kel, és már nem a tudatosság határozza meg a szakmai viszonyulást, akkor a nevelőnek segítségre van szüksége. Amikor a szubjektív szempont – a „mindenképpen én fogok neked segíteni, mert csak én tudok” bezártsága – dominánsan hatja át a nevelési kapcsolatot, akkor befolyása alá keríti az óvatlan és jó szándékú nevelőt.

Az elfogadó-segítő attitűddel dolgozó nevelő olykor képtelennek érzi a tőle elvárt büntetőszankció alkalmazását. Az a pedagógus is elbizonytalanodik, akire nem az elfogadás a jellemző viszonyulásmód, hanem inkább a büntető elemek alkalmazása. Elbizonytalanodik, mivel felismeri, hogy viselkedése hasonló azokhoz a felnőtt magatartási mintákhoz, amelyekkel a fiatal eddigi fejlődése során gyakran találkozott, s ez többnyire bezárkózást, védekezést váltott ki belőle.

4. üzenet

„Te ezt hogy képzeled ezzel a gyerekkel?”

Egyik újságunkban olvastam évekkorábban, hogy a riporter azt kérdezte a miniszterelnök édesapjától: verte-e a fiát? Szánalmat vagy félelmet érzünk, ha valakit bántalmaz a nevelője? Szánni-félni az apát; szánni-félni a fiát; szánni-félni a múltat; szánni-félni a jövőt?

Nevelkedtünk és nevelünk. A javítóintézeti pedagógus is nevelkedett, őt is nevelték. A javítóintézetbe kerülés előtt is nevelkedett a fiatal, és nevelték őt. Aztán találkozik nevelő és növendék. Ekkor kerülnek kölcsönhatásba nevelési folyamatok és értékek.

Képzeli el azt a telefonbeszélgetést, amelyet egy növendék folytat az apjával. Arról beszélgetnek éppen, hogy a fiút a nevelője szeretné eltávozással jutalmazni, és ennek örül a fiú, s örömét apjával is megosztja. A beszélgetés során egyre világosabbá válik számára, hogy az apának nincs megfelelő időpontja arra, hogy fogadni tudja őt. A fiú kérleli az apját, de az hajthatatlan. A nevelő engedi beszélgetni őket, aztán amikor látja, hogy a fiú kezdi feladni, és kezd beletörődni a lehetetlen helyzetbe, elkéri tőle a telefont, és csak ennyit mond: „Jóska fiam! Te ezt hogy képzeled ezzel a gyerekkel? Nem szégyelled magad?” Aztán visszaadja a kagylót a fiúnak, akit végül fogadott eltávozásra az apja. Az apja, akinek évekkorábban az volt a nevelője a javítóintézetben, aki most a fiának.

5. üzenet

Nevelőtanárok, akik a javítóintézetben dolgoznak és az intézet területén élnek

Aszódon a nevelőszemélyzet minden napját meghatározza a hely, ahol laknak. Számukra ez a téma – az ügy – a helyzet – az élmény – egy állapot – egy jelenség – egy viszony – az élethelyzet – a munkakörnyezet – a magán- és a szakmai élet egyidejűsége – az életforma – a munkaforma.

Szolgálati lakások az aszódi javítóintézet területén. Lakások, sajátos jelentőséggel. Aki itt lakik, az itt is dolgozik.

A javítóintézet lakásaiban élő segítőfoglalkozású szakemberek élethelyzetét, jövőképük alakítását, szakmai személyiségük fejlődését egyidejűleg támogatja és korlátozza lakókörnyezetük állapota és a mindennapos szakmai és emberi egymásrataltság élménye.

Az intézet létesítésével egy időben, az 1880-as évek második felétől a polgári értékrend mintául állítása meghatározott feladatként jelent meg a korabeli javítóintézeti nevelő, azaz a „családfő” számára. Az intézet megnyitásakor a nevelői szakszemélyzet egyedülálló, család nélküli férfiakból állították össze, akik a szerződésalkötéskor kötelezték magukat arra, hogy nem alapítanak családot, amíg az intézetben dolgoznak. Ez volt az egyik feltétele annak, hogy szolgálati lakást kapjanak. A nevelés folyamatában életkoruk és erkölcsiségük szerint megkülönböztették a fiúkat. Ennek alapján elkülönítették a fiatalokat és az időseket, valamint a jókat, a középszerűeket és a rosszakat. Ez a nevelési szerkezet a javítóintézet első két évét jellemezte, amit az úgynevezett „vegyes modell” követett. Ebben nem életkor és erkölcsi előmenetel szerint, hanem a szakmabeli tanulás és foglalkoztatás szerint csoportosították a fiatalokat. A nevelés szemléletének változásával oldódott a szakszemélyzet családi életével szemben támasztott korábbi követelmény is, megengedetté vált családos férfiak alkalmazása. Az úgynevezett családfő (mai elnevezéssel: nevelőtanár) az intézet szolgálati lakásában élt. A gondozására, felügyeletére és irányítására bízott „növendék-család” (mai elnevezéssel: növendékcsoporthoz) számára a családfő és annak családja mintaként szolgált. Közösén vettek részt az intézet templomában az istentiszteleteken, felléptek az intézet színpadán különböző előadásokkal, vasárnap kivonultak zenélni a város főutcájára, meghatározott ünnepi napokon közösén étkeztek.

A második világháború után, az 1950-es évek közepétől módosultak a családfői példamutatás és a nevelés kapcsolatának korábbi elvei. Ekkor már egy másik rend alakította, formálta értékeit. Ebben a folyamatban a családfői példamutatásra, a polgári család modelljére már nem volt szükség. Az 1970-es évektől már munkahelyi „vonzerőnek” minősítették a szolgálati lakást, és meghatározó „csáberóként” káderpolitikai irányelvvé vált. A lakások használóira ekkor az úgynevezett szocialista együttélés elvei voltak kötelezők, amelyek már nem a szakfeladat ellátásához, hanem kizárólag a lakáshasználathoz kötődtek.

Ha nevelési értékeinket nem örökítjük át, vagy nem teszünk meg ezért minden tőlünk telhetőt, akkor mulasztást követünk el a minket követő generációval szemben. Évtizedek teltek el úgy, hogy senki sem elemezte e lakóközösség értékrend-változásának folyamatát, valamint hatását és következményeit az intézeti nevelés elméletére és gyakorlatára.

A személyzet lakó- és munkahelye nem válik külön, gyakorlatilag ugyanazon a területen helyezkedik el mindkettő. A nevelő mentalitását sajátos módon határozza meg ez a környezet. Naponta szembesül azzal az állapotával, hogy két zárt rendszer között mozog.

A szomszédok munkatársként találkoznak az intézetben. Vezetők és beosztottak, a családok egymással kialakított kapcsolata, érzelmeik, szokásaik kölcsönhatása dinamizálja a hétköznapiakat és az ünnepeket. Ha a nevelő kinéz szobája ablakán, a munkahelyét látja, s ha kinéz a csoportja ablakán, az általa használt udvart és lakást pillantja meg.

Volt idő, amikor a szakterület hivatala azért foglalkozott ezzel a témával, mert jelentősége volt annak, hogy a javítóintézet pedagógiai törekvése a családi rendszerű nevelés elveire alapult. Ezért meghatározták, hogy ki kaphat szolgálati lakást, és milyen feltételeknek kell megfelelnie családi állapotát és szakmai felkészültségét tekintve.

A polgári értékrend a javítóintézetben egységet alkotott a családi rendszerű nevelés megvalósításának törekvésével. Ennek és a valláserkölcsei oktatást előtérbe helyező szemléletnek az alapján szabályozták az intézetet. A reszocializációs folyamat központi alakja a családfő volt, aki lényegében teljes együttélésben a szülőt is pótolva gondoskodott a növendékről, tanította és nevelte őt. Kiemelésre méltó, hogy a családfő erőteljes hatáslehetőségét biztosította az is, hogy a munkavezetővel felváltva a gyerekek hálótermében kellett aludnia.

Aztán eljött annak az ideje, amikor a családi rendszerű nevelés elveit mellőzték, s más elvek kaptak teret a „létező szocializmus” pedagógiájában. A családfő hatáslehetőségei beszűkültek, a családi rendszerű nevelést felváltotta a közösségi nevelés elve és gyakorlata.

Országunk legrégebbi és legnagyobb javítóintézetét közel száz szolgálati lakás veszi körül. A lakáshasználók között található olyan, aki 1950 előtt, és természetesen olyan is, aki napjainkban költözött be a szolgálati lakásába.

Az 1950-es, 1960-as évek szakemberei is pontosan tudták azt, hogy az úgynevezett szocialista erkölcs szellemében milyen káderpolitikai célokra lehet felhasználni az intézet szolgálati lakásait. E céloktól idegen volt az intézet temploma, amely az együttélést és együtt

nevelést segítette, ezért bezáratták, majd később lerombolták. A szándék egyértelmű volt: megszüntetni egy szellemiséget, és életre hívni egy újfajta hitet. Ennek érdekében mindent elkövettek. Átalakították az értékrendet, új morált hirdettek.

A nevelőt és családját sajátos járomban terelték a célok elérése és a hatékonyság növelése érdekében. A lakással kedvezményezett egyszer csak rádöbben, hogy csapdában van. Őt is bezárták, csakúgy mint gondozottjait. Ha változtatni akar és hibázik, akkor egyszerre mindene elveszhet.

Az egyik nevelői generáció képviselője a polgári nevelési elvek alapján működő javítóintézetben volt családfő, a másik nemzedék tagját már a szocialista pedagógia irányelvei szerint állították követelmények elé, s jelen van már a rendszerváltozás után képződött pedagógusgeneráció is.

Társadalmi rendszereink változásai természetesen pedagógiai rendszereink változását is előidézték. A pedagógiai rendszerek változásai a nevelő-növendék kapcsolat egészére hatottak. A nevelés feladata, a szakszemélyzet és a növendékek együttműködése alapvető változáson ment keresztül.

A wicherni mintakövetés és a családi rendszerű nevelés megvalósítására törekvéstől, az aichorni, identifikációra alkalmas pozitív referenciaszemély meghatározásán keresztül a makarenkói modellig eljutva a reszocializáció folyamata és tartalma teljes újragondolásának szükségszerű felismeréséig tartott a fejlődés.

A javítóintézet zárt világának alapvető változásai a befogadott fiatalokról való gondolkodásban, a növendékek sajátos szükségleteire adott szakmai válaszadás képességében, valamint a célnak való megfelelésük szerint értékelhetők. A nevelőközösségnek ezt a képességét a nevelők egyéni életútja, a közösség szakmai fejlődésének folyamata, a történetiség s a környezeti tényezők befolyásolják.

A Magyar Királyi és Állami Javítóintézet... a Munkaerő Tartalékok Ipari Tanuló Intézetévé... Makarenko Ipari Tanuló Intézetévé... a Művelődésügyi Minisztérium Javító és Nevelő Intézetévé... a Népjóléti Minisztérium Javítóintézetévé... az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium Javítóintézetévé... majd Aszódi Javítóintézetévé formálódott.

A rend felbomlása új rendet hív életre. A rendben az egyén keresi a helyét, szerepeit, biztonságát, élete kiszámíthatóságát. A rend felbomlása a kiszámíthatóságot is megzavarja, újraértékelteti a normákat az egyénnel és a közösséggel. Az egyén mint rendszer átalakul.

Másként cenzúráz, mint korábban, másként enged tudatosítani. Az élményvilág kezelése átfarmálódik, az egyén egy átalakuló rendszerben létezik.

6. üzenet

Mire vágyunk?

Hamvas Béla mondja *A fák* című írásában: „De a vágnak, ha az ember önmagának akar, kimondhatatlan veszélye van. Ez a veszély, hogy a vágy teljesül, s akkor az ember eléri azt, amit akart. Eléri és meglátja, hogy mi az, amit kívánt és követelt és vágyott. Megkapja, és meg kell hogy ismerje. Úgy látszik, mintha ajándék lenne. És száz eset közül csaknem százban: büntetés. Íme, megkaptad. Ez az, amit kívántál? Ez az. Itt van, használnod kell, élned kell vele és általa. S most derül csak ki, hogy a vágy hamis volt. Nem is ezt akarta. [...] Ezért nem jó, ha az ember önmagának kíván. Nem tudja és nem is tudhatja, hogy mi az, amire vágyódik.

Az ember a legnagyobb vágyak teljesülését nem is érzi. [...]

Csak azt érzi, hogy van mellette valaki, aki úgy odahúzódik az ember mellé.”⁶

Mire vágyunk, miközben megrendítő látványt élünk meg a tengerparton, amikor a tomboló vihart nézzük, szemléljük a méteres hullámokat, és szemünket résnyire nyitva, arcunkat a borzongató, sós permetet fúvó széllel szembefordítjuk?

Mire vágyunk, miközben minden eltelt másodperc élménye tudatunkba vésődik, amikor a tengeri viharban a méteres hullámok között tágra nyílt szemmel keressük a partot?

7. üzenet

Szakemberré válunk a munkavégzés folyamatában?

Keressük a helyünket, szakmai és személyes énkünk tereit, miközben „számtalanszor találkozunk azzal a szemrehányással, hogy dédelgetjük a gonosztevőket, az elvetemült és

⁶ Hamvas Béla: *A fák* című írásából

minden kedvezésre teljességgel érdemtelen emberekre jó bánásmódot, gondos ápolást, sőt szeretetet tékozlunk..." (5.)?

Számtalan kérdést kellene felelősséggel megválaszolnunk, hogy ismeretünk legyen arról, amit nagyon sokszor megkérdeznek: „Kik dolgoznak itt?”

Zakár Miklós pszichológus neve alig ismert az aszódi javítóintézet falain kívül. Már Aszódon sem sokan ismerik a nevét. Munkássága és személyisége meghatározta a hatvanas, hetvenes és nyolcvanas évek szakmai életét. Előadásai, írásai csak Aszódon voltak ismertek. Kérdeztem tőle: miért maradt itt? „Az első évben mindenkinél mindent jobban tudsz. A második évben rájössz, hogy semmihez sem értesz. Ha a harmadik évet kibírod, akkor itt maradsz.”

Kik maradnak itt? A szélesebben értelmezett szakmában közismert általános válaszok egyike: „Az első típusba azokat sorolhatjuk, *akik nem szeretik és nem is értik azt, amit csinálnak, illetve kellene csinálniuk.* A második típusba azokat sorolhatjuk, *akik értik és végzik is a munkájukat.* A harmadik típusba azok tartozhatnak, *akik értelmeseek, de valami oknál fogva parkoló pályán vannak, ugródeszkának használják gyermekvédelmi munkájukat.*”

Azok a kollégáink, akik a második típusba tartoznak (szóval „szeretik és értik is”), egy életutat jártak végig, míg szakemberré fejlődhettek. Kitartóan tudták segíteni a gyerekek érdekeinek érvényesülését, s ezt a szakmai és a szakmán kívüli közvéleménnyel egyaránt képesek voltak felismertetni és elfogadtatni. Generációk óta őrzik a már százhusz éves javítóintézeti falak örökségét, társaik emlékét. Rájuk mindig számíthattak a gyerekek, és a szakma módszertana is lényegében általuk fejlődhetett. Türelemmel szakemberré váltak, miközben alkotó és nevelő közösséget hívtak munkába maguk mellé.

Nevelőtanárok és nevelő tanárok, akik folyamatosan keresik a választ arra a kérdésre, hogy szakmai ismereteiket miként és kiknek adhatják majd tovább.

S még valami: „Közvetlenül ebédszünet után lehetőleg ne vállalj előadást. Ilyenkor ugyanis zavarhatod azokat, akik időben elfoglalták a helyüket, és azokat is, akik majd késve foglalják el helyeiket. Aki időben beült, szeretne nyugodtan emésztetni. Aki késve érkezik, az általában nem tudta befejezni a beszélgetését. Így ilyenkor kicsit mindenki zaklatott még, és csak a mondandód vége felé figyelnek fel rád.

Semmiképp ne vállalj viszont előadást az első kávészünet előtt. Ez az az időszak, amikor gondolataiban már mindenki azzal van elfoglalva, hogy végre találkozik azzal, akivel

szeretne, illetve vannak, akik épp azon gondolkodnak, hogy hogyan lehet elkerülni egy kínos találkozást.”

Valahogy így fogalmazott egy alkalommal *Ferenczi György*, amikor a gyermekvédelmi konferenciák hasznosságáról beszélgettünk a rákospalotai javítóintézet éttermében. Érveltem, bizonygattam, miért is nélkülözhetetlenek ezek a találkozások a mi szakmánkban. Beszéltem, beszéltem, csak beszéltem, miközben ő mindent megevett, amit felszolgáltak. Aztán megszólalt: „Te nem eszel? Na, most már menjünk dolgozni.”